

mer brugte Holland og Danmark, og de bevarede søpasprotokoller er afgørende kilder til belysning af landenes skibsfart og udenrigshandel.

Bogen er opdelt i fem hovedafsnit med hvert sit tema: 1) Slaverne, deres tilfangetagelse, salg, liv som slaver, breve hjem og eventuelle frigivelse. 2) Forhandlingerne med de nordafrikanske stater, både om løskøb af slaver og om en fredstraktat. Her som i resten af bogen er Algier i centrum. Det var den største og stærkeste af korsarstaterne, og her var de fleste slaver. 3) Slavekollektorerne i Sverige og de forskellige forsikringssystemer. 4) Konsulerne i Nordafrika, deres rolle og verden. Her er det værd at bemærke, at svenske skibe var med til at transportere afrikanske slaver fra Nordafrika til andre havnebyer i Osmanerriket, så vores ellers meget moralske svenske frænder deltog også aktivt i slavehandelen. 5) Nordafrika i samtidens litteratur og videnskab. Her fremgår det endnu engang, at Edward Saids teorier i *Orientalism* ikke er korrekte, denne gang konfronteret med et svensk materiale. Der var kun sjældent en binær „anden“, derimod megen genuin interesse og flittig brug af Nordafrika og dets samfund til at kritisere hjemlandet. Det samme gør sig i øvrigt gældende i danske og norske slaveberetninger.

Der er i hvert eneste sektion nye opdagelser og observationer, og man overraskes gentagne gange over, hvor meget materiale der er bevaret, og hvor meget relationen til Nordafrika har betydet i Sverige. Det er dog ikke nogen letlæst bog. Stilen er videnskabelig, ikke litterær, og der er for mange og for lange citater fra kilder. Alt dette betyder kun lidt i forhold til det faktum, at vi har at gøre med et meget vigtigt værk, der fremdrager et stort nyt materiale, og som vil være det uundgåelige udgangspunkt for al videre forskning i relationen mellem Sverige og Nordafrika i 16- og 1700-tallet.

Dan H. Andersen

| TORE L. NIELSEN: *Blant slaver og sjørøvere. En bergenskipperes forunderlige skjebne*, Spartacus, Oslo 2014, 262 s., ill. 369 NOK.

Det er som bekendt en myte, at fortidens mennesker levede og døde samme sted, men sikkert er det, at med den florissante handelsperiode ca. 1750-1807 bevægede mange mennesker i Danmark-Norge sig i hvert fald mere end før. En af dem var bergenskipperen Jacob Andersen Dischingtun (1723-1776), som er emnet for denne biografi af Tore L. Nielsen, direktør for Bergens Sjøfartsmuseum. Og Disching-

tuns skæbne er i sandhed forunderlig, for den gik fra opvæksten i Bergen over rejser på Middelhavet til dødscellen i Bergenhuss Fæstning for at slutte som respekteret borger og slaveejer på St. Croix.

Jacob Dischingtun kom fra en af Bergens søfartsfamilier, som i betydelig grad var indgiftet med hinanden, hvilket selvfølgelig hjalp drengene på vej i de maritime erhverv, idet de ofte begyndte deres karriere som skibsdrenge på faderens eller en kompagnons skib. Allerede som 22-årig var han blevet eksamineret og indskrevet i skipperlavet, og i marts 1746 sejlede han som skipper på den tremastede fregat *Woodfordt* på 76 kommercelæster fra Bergen, hvortil han syv måneder vendte hjem med en last salt fra Sicilien.

Den 10. august 1746 sluttedes fred mellem Algier og Danmark-Norge, og de følgende år fulgte fredstraktater med Tunis, Tripoli og Marokko, som for alvor åbnede Middelhavet for skibe under dansk flag. Efter traktaten med Algier skulle alle danske skibe, der sejlede videre end Kap Finisterre, være i besiddelse af et søpas, som dokumenterede, at de var danske undersåtter, men der var en frist på 15 måneder til at indføre søpassystemet og sørge for, at alle skibe var forsynet med et, når de sejlede på langfart. Her kommer så Jacob Dischingtun og *Woodfordt* ind. Efter forsinkelser sejlede *Woodfordt* i begyndelsen af september 1747 fra Bergen med en last tørfisk bestemt til Barcelona, men intet algiersk søpas. I hvert fald hastede det med at komme sydpå før efterårsstormene blev for slemme, så Jacob Dischingtun tog chancen. Passet blev omdirigeret til Barcelona, hvor han regnede med at hente det før den 10. november, hvor fristen på 15 måneder udløb.

Men ak, skæbnen bankede på i form af tre algeriske korsarer, som opbragte *Woodfordt* den 3. november, og som ikke mente, at fristen på 15 måneder var relevant. I Algier var den gode nyhed, at skib og besætning blev frigivet, den dårlige, at lasten blev erklæret god prise. Den danske konsul i Algier, Ludvig Hammeken, mente ikke at kunne hjælpe Dischingtun og udtalte, at han skulle være glad for at slippe med skib og liv. Nu kom nogle svært gennemskuelige intriger, som endte med, at *Woodfordt* blev fragtet af en jødisk købmand til Tétuan og Salé i Marokko. Men besætningen nægtede at sejle til Marokko, som var berygtet for sine korsarer, og de bøjede sig først, da Dischingtun lovede at sejle til Gibraltar, hvor de uvillige kunne gå ind land. Konsul Hammeken hjalp på forhandlingsviljen ved at true søfolkene med at blive sat i land og straffet.

Men trods sit løfte sejlede Dischingtun *Woodfordt* direkte til Tétuan, og det var nok kun de mange passagerer i form af jøder og algeriske officerer, som forhindrede et mytteri. I Tétuan kom der nye ændrin-

ger i fragtaftalerne, og et stort antal passagerer gik om bord, uden at Dischingtun kunne forhindre det. Men *Woodfordt* blev lastet med forskellige varer, bl.a. bomuld, og kursen sat mod havnebyen Safi, hvor en last korn ventede. I Safi gik passagererne i land medbringende deres bagage uden at betale for rejsen, og tilbage var blot nogle pakker og to kister med et jødisk købmandsfirmas mærke. Videre varer kom om bord uden fragtaftaler, et besætningsmedlem døde af sygdom efter at have taget imod nogle pakker med uld, hvilket skabte frygt for, at ulden var inficeret med pest. Trods mange komplikationer var Jacob Dischingtun og hans bror Gabriel dog ikke mere bange for Safi, end at de for egen regning indkøbte varer, og Gabriel blev tilbage for at gå i kompagniskab med et europæisk handelsfirma der. Han døde dog af pest efter få uger.

Da *Woodfordt* lettede anker for at sejle til Salé var der 32 ubudne passagerer om bord. På grund af efterretninger om, at Salé var belejret, sejlede Dischingtun i stedet til Tétuan. I Tétuan kom først en længere karantæne, siden uenighed om betaling af fragt, som dog endte med, at det meste af lasten blev losset, og Dischingtun fik sin betaling. Men der resterede stadig nogle varer, da *Woodfordt* i juni 1748 sejlede fra Tétuan med kurs mod Spanien, herunder de to kister, som var lastet i Algier. Før ankomsten til Malaga blev 18 sække uld kastet i vandet på grund af stanken fra dem, og Dischingtun havde også fordelt noget bomuld til mandskabet. På rejsen videre til Barcelona, hvor det algierske søpas ventede, åbnede Dischingtun de to kister fra Algier, og indholdet viste sig at være klæder, tomme pengepunge og nogle småsager. Klæderne blev fordelt blandt mandskabet, og resten smidt i vandet. Det lykkedes at få en last salt, vin og nogle fade rosiner med hjem til Bergen, hvor skibet ankom 22. november 1748. Togtet havde mildt sagt ikke været en succes, hvortil kom tabet af broderen, men hvis Dischingtun troede, at han trods alt var sluppet heldigt ud af problemerne i Nordafrika, tog han fejl. Det var blot begyndelsen.

Snart efter sin hjemrejse blev Jacob Dischingtun gift med den fem år ældre Magdalena, brylluppet blev sandsynligvis fremskyndet af hendes graviditet. Hvedebrødsdagene blev forstyrret af et brev fra Ludvig Hammeken i Algier, som ville have en forklaring på, hvad der egentlig var sket med varerne. Det ville de jødiske købmænd og med dem landets fyrste Deyen nemlig gerne vide, og han havde givet konsulen en frist på otte måneder til at bringe sagen i orden. Deyen pressede Hammeken, Hammeken klagede sin nød til København, hvor myndighederne febrilsk begyndte på en nøddredning i den lille uoverensstemmelse med *Woodfordt*, som var ved at vokse til en storm, der truede med at blæse hele det møjsommeligt opbyggede danske traktatsystem i Nordafrika til havs. Man følte sig derfor tvunget til at betale de

jødiske købmænds krav på 14.000 rigsdaler og yderligere smøre vigtige embedsmænd i Algier med gaver.

Et offer er altid praktisk i sådan en sag, og pengene skulle jo gerne hjem igen, så der gik ordre fra København om at optage forhør og lave lister over Jacob Dischingtuns værdier. Han kom tilbage til Bergen den 7. januar 1750 fra endnu et togt med *Woodfordt*, som med omhu ikke havde passeret Kap Finisterre, og straks derefter begyndte forhørene om, hvad der egentlig var sket i Middelhavet. Det følgende spil var næsten lige så speget som det i Algier og Marokko, og Dischingtuns netværk gjorde deres bedste for at beskytte skipperen mod presset fra København, men det endte med, at han blev sat i arresten i Bergen Rådhus den 9. august 1751. Dommen faldt 5. oktober 1752 og lød på dødsstraf samt erstatnings af statens tab på affæren. For ikke at glemme nogen blev besætningsmedlemmerne idømt straffe fra to års til en måneds fæstningsarbejde. Man var tydeligvis ude på at statuere et eksempel.

Enevældens retssystem malede langsomt, men med større udsigt til nåde, jo længere sagen trak ud. Først blev dødsstraffen ophævet ved Overhofretten i Bergen, og siden blev den ved Højesteret i København formildet til seks års fæstningsarbejde. Det var den 31. januar 1755. To år senere fik Jacob Dischingtun et tilbud, han ikke kunne afslå: Løsladelse mod at han slog sig ned på de dansk-vestindiske øer. I mellemtiden var hans hustru og begge børn døde. I juli 1757 satte Dischingtun fod på St. Croix, hvor man forstod at værdsætte en dygtig mand på det tidspunkt, hvor neutralitetsudnyttelsen tog fart, og det ser ud til, at forbindelsen til netværket i Bergen og København stadig var i orden. Man får et godt indtryk af livet på St. Croix og de mange konflikter mellem de få danskere, som blussede op i den drivhusagtige atmosfære, sikkert ofte med alkohol og angsten for slaveoprør og tidlig død som brændstof. Dischingtun fik en respektabel karriere som kaptajn, bl.a. på et slaveskib, overstyrmand på flere orlogsskibe, søofficer i flåden og havnefoged på St. Croix. I København havde han mødt den næsten 20 år yngre Christine Schou, som åbenbart ikke lod sig afskrække af farerne på Vestindien, men sluttede sig til ham på St. Croix. De giftede sig i 1763 og fik syv børn, hvoraf de fire døde som spæde. Jacob Dischingtun døde i 1776 mens han forberedte sig på at vende hjem til Bergen.

Biografien er blevet til som fritidsarbejde gennem flere årtier, hvor Tore L. Nielsen har indsamlet de meget spredte arkivalier til Dischingtuns liv. Som det så ofte sker, når selve indsamlingen er så krævende, har der ikke altid været tid og overskud til at fortolke begivenhederne og reflektere over de samfundsrelationer, Dischingtun indgik i og blev

offer for. Ikke mindst det besynderlige forløb i Algier og Marokko kan man godt fundere over og spørge sig selv, om der ikke fra begge parter side stikker en del under, som vi ikke får at vide. Skildringen følger i høj grad Jacob Dischingtuns version, men som det også påpeges, modsiges den på nogle punkter af mandskabets. Her ville det have været nyttigt at vide, hvad konsul Hammeken skrev om sagen i sine rapporter fra Algier. Man fornemmer, at Jacob Dischingtun sejlede tæt op ad vinden, hvilket allerede sås i hans første togt til Middelhavet, før der var indgået traktater med de nordafrikanske potentater.

Generelt står Jacob Dischingtun selv noget blegt, og det er tværsnittet gennem det danske imperium, som blotlægges gennem hans eventyrlige løbebane, der fænger. I første halvdel er det rejserne til Nordafrika og retssagen mod ham, i anden halvdel tilværelsen i Vestindien. Med denne bog har Tore L. Nielsen på beundringsværdig vis lagt endnu et blad til historien om mennesker og begivenheder under den florissante handelsperiode.

Dan H. Andersen

| HUGO NORDLAND: *Känslor i krig. Sensibilitet och emotionella strategier bland svenska officerare 1788-1814*, Agerings Bokförlag, Höör 2015, 282 s., 222 SEK.

I sin ambitiøse afhandling sætter Hugo Nordland sig for at undersøge forestillinger om lidelse samt de strategier, officerer i hæren brugte for at håndtere lidelse, i grænselandet mellem tidlig moderne og moderne tid. Afhandlingen indskriver sig i to felter, nemlig *New Military History*, først programsat af John Keegan i 1976, og den i de senere år eksplosivt voksende følelseshistorie. Ved at afdække soldaternes følelsesmæssige praksisser i forskellige sammenhænge ønsker Nordland dels at udvide vores forståelse af krigens væsen, dels at foreslå en ny metode til at analysere historiske aktørers følelsesliv.

Gennem studier af dagbøger, breve og memoirer fortrinsvis fra officerer, der deltog i en eller flere af de fire krige, Sverige var indblandet i fra slutningen af 1700-tallet til begyndelsen af 1800-tallet, behandler Nordland tre overordnede tematikker: forholdet til de efterladte hjemme, relationerne i krigens hverdag og oplevelserne i selve feltslagene. Nordland viser, hvordan officererne navigerede mellem forskellige følelsesimperativer, hovedsageligt mellem de forventninger om en ekspressiv følsomhed, der kendetegnede tidens civile sensibilitetskultur, og de fordringer om stoisk mandig pligttopfyldelse, som prægede arméen.